

menisch) նոր հայերէն (աշխարհաբար). nwa. = (neuestarmenisch) արեւմտեան նոր հայերէն. noa. = (neuostarmenisch) արեւելեան նոր հայերէն. wa. = (westarmenisch) արեւմտեան հայերէն. oa. = (ostarmenisch) արեւելեան հայերէն. ol. = (klassisch) դասական, այսինքն է հին հայերէն. kl. = (kili- kich-mittelarmenisch) կիլիկեան միջին հայերէն:

Համագոր են նաեւ AA, MA, NA, և այլն. Արդի գաւառաբարբառներու համար հետեւեալ նշանները կը գործածուին. Ach. = Գաւառաբարբառ Ալաշխայի. Ag. = Ագուլիսի (Չօկ). Ak. = Ակնայ (Egin). Ast. = Աւտարակի. Astr. = Աստրախանի. Choy = Խոյի. Er. = Երեւանայ. Jlf. = Ճուլֆայի. Kr. = Գարապաղի. Ms. = Մշոյ. Nch. = Նախիջևանի (Տոնի վրայ). Pol. = Լեհաստանի (Kuty). Sr. = Ասորոց. Tf. = Թիֆլիզի. Tk. = Եւզոկիոյ (Tokat). Tr. = Գաւառաբարբառ Է. Պոլսոյ և Փոքր Ասիոյ կամ Տանկաշայոց. Wn. = Վանայ. Zt. = Զէյթունի (Ունիայ). Աստիք երբ զիլագորով չըլլան, համապատասխան ածականաց տեղ կը ծառայեն, այսպէս. pol. = լեհահայ, tr. = տանկահայ և այլն:

2). Օտար լեզուներ. afr. = (altfranzö- sisch) հին գաղղիերէն. ahd. = (althoch- deutsch) հին բարձր գերմաներէն. arab. = (arabisch) արաբերէն. byz. = (byzanti- nisch) բիւզանդական. it. = (italienisch) իտալերէն. mhd. = (mittelhochdeutsch) միջին բարձր գերմաներէն. mlt. = (mittel- lateinisch) միջին լատիներէն. np. = (neu- persisch) նոր պարսկերէն. phl. = (pehlevi) քնչիւի (հին պարսկերէն). skr. = (sanskrit) սանսքրիթ. syr. = (syrisch) ասորերէն. türk. = (turkisch) տանկերէն, և այլն:

Դ.՝ — Հին հայերէնը Հիւպսիանի ներմուծած գրութեան համեմատ տառադարձուած է. միայն է գրին համար մինչեւ հիմա գոր-

ծածուած ք նշանին տեղ պիտի դրուի Է. Նոր հայերէն ձեւերու տառադարձութիւնն ըստ կարելւոյն միջին հայերէնին հետ համաձայն եղած է: Գործոյս ընթացքին մէջ ասոնց մասին քանի մը պատահական անճշգրտութիւններու համար ալ կը յուսանք հանդիպել ներդամութեան:

Շարայարելի

ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ. Գիրք 2. CHANTS ARMÉ-
Հրարիէ Աւ-Ռաբ-Լե-Ն. NIENS (Recueil de).
Թիֆլիս 1899. Խոյ. Լ. Եղիշ-Երեւ, Փա-

ԲԱՒԱՅՈՒԹԱԿ, պա- րիք 1900.
տառադարձ. Տ. Ն. Տ-Եւ-Ա-
րեւ, Կ. Պոլս 1900.

Ս Ի քանի տարիներ է վեր Ռուսաց դրակա-
նութեան մէջ եղական չափաւ մ'ունի թատրոնի
վեցամսեայ նանգը, զոր կրնանք նոյն իսկ գիրք ա-
նուանել. մեր առջեւ ունինք նոյն նանգիսի վերջին
հրատարակութիւնը՝ որ կազմուած է 156
ԹԱՏՐՈՆ մեծադիր էջերի: Հանգիսիս խմբագիրն
Պ. Ար. Թարխանեան՝ առանց վնասու-

լու իր թերթի նիւթական ոչ նախանձելի ինչակէն,
ամեն լինից կը թափէ լոկ ի զարգացումն նայ դրակա-
նութեան՝ իր թերթն թէ թատրոնական յօդուածներով
և թէ թատրոնի վերաբերեալ պատկերներով զար-
գարել և պատուաւոր նանգիսեացնել: Պ. Թարխանեան
իր նանգիսին մէջ խմբագրած է առաստայ նշանաւոր
զրագիրաց և թարգմանչաց գրութիւնք և թարգմա-
նութիւնք: Պ. Թարխանեանի զրական աշխիթներն են
Պ. Պոշեան, Ա. Մատուրեան, Ն. Պարամեան, Ս.
Սարգսեան, Վ. Փափաղեան, Յ. Թուրմանեան, և այլն:
Հանգիսիս առաջին յօդուածն է թարգմանութիւն Les
Tenailles « ձիւնանիք » ծաղրաթատր (comédie), զոր
գրած է Բոյ Հերմիէ: Այս թատրը զօրիկ է մի նշա-
նաւոր դրուիչ դրութեան ոճ. նախանայի և պարզ բա-
ցաբառութեամբ կը պատկերէ խռիւմ և համբարատար
փեսայի մը նեղութիւնները՝ որ կը կրէ իր նարսն, որ
սպորթիստը ընթացքով մը նոյն իսկ աննարպաս որդի
մը կ'ունենայ, և այդ եղեան ըստ տարիներ վերջ
կ'իմանայ իւր երբիկն՝ և ապաւորեալ կը պատկեր-
կինն կը միմեծ, թեւեւ ինքն առաջ զայն կը կամեար.

* Այս մասը Թարգմանեցիկնք միայն երկու
հիշդ աւելցուածեան համար, որովհետեւ անոր
մէջ մինչ այս տառադարձութեանք առիթ պի-
տի չունենանք:

բայց ի վերջոյ ապահարզանի ինչդերն անվճէր կը թոյլ,
և այդ կերպով կ'աւարտի թատերախաղն: — Այլ Մա-
տուրեան թարգմանած է Հերման Զուդերմանի «Փրիթ-
տեն» անուամբ մէկ դրաման, որ Ֆոն-Դոսսսէ ա-
նուամբ կ'աւտածատրուի մը Փրիթ որդւոյ միանամարտի
պատմութիւն է: — Դանտի վիպական Պ. Պոռչանց
«Մի անյայտ թատերական գործիչ» վերնագրով իրա-
տարական է Գեորգ Ալիբեզեանի կենսագրութիւնը:
Այդ թատրոնի անյայտ գործիչը՝ ռուսահայոց խմբա-
գրական և թատերական ամենէն զորօն անձն եղած
է, և իբրեւ յուշարար թատրոնին, ամենամեծ նամբաւ
ունեցած է: Բաւական ատեն ռուսահայ մանուկներու
սիրելի դատարարի եղած է: Սրապ. Հէքիմեանի ամե-
նախթիթի գաղաւթ թատերախաղերն աշխարհաբար
վերածած է: Իւր վախճանն շատ տխուր է, օղեմուռ
թեմայը կը թուաւորէ: Պ. Պոռչանց Գ. Ալիբեզեան
նի կենսագրութիւնը կատարած ատեն, նամուտ էլի-
րու մէջ ամբողջած է նաեւ ռուսահայոց ժամանակակից
գրականութեան և ազգային վարժարաններու անկեալ
վիճակն: և այլ նկատըրքական պատմութիւններ: —
Խուսակալ արդի ծանօթ բանաստեղծ Ալ. Մատու-
րեան՝ գրական սերմանացաններով՝ զոգտրով արդեւորով
հրաւիր կը կարգայ, Նալբենի գրական կաշախ մէջ
մտցի լաւ սերմեր ցանկելու և կը զրէ:

«Ուր էք, ո՞վ փորձած, զբարձր գէմբերով
«Քա՛յ սերմանոցներ, ձեր ի՞նչ պատկերով»:
«Ուր էք... թոյլերին երկուտ սըրտաբեկ
«Դուք առաջ տարեք:
«Սերմանէք ազնիւ, սերմանէք բարի,
«Սերմանէք յաւերժ — և ձեզ սըրտազին
«Շնորհակալութիւն կասէ քարեց զար
«Հայրենի աշխարհ... »:

Լաւ և խրախուսական են Պ. Մատուրեանի այդ առ-
գիւրն: Ինչքան ծաղկել մեր գրական դաշտը, բայց
Պ. Մատուրեանի յուսախաբանութիւնը չունենանք, որ
Նալբենի զաւակն շնորհակալ լինի իր գրական մշակաց:
Այո, աշխատե՛ք ազգին նամբ, բայց առանց շնորհա-
կալութեան սպասելու: այս խրատն նոյն իսկ ժամա-
նակակից բայց վախճանեալ բանաստեղծն Ռ. Պատկա-
նեան կու տայ. առբ. կ'ընէ ազգիդ զաւաճանը, կենա՛րդ
ալ և արեւելոյ զո՛նէ անոր նամբ, բայց,

«Ո՛չ այն յուսով, որ զաւ ազգը իսկոյն լինի քեզի գո՛ն»:

Պ. Մատուրեանի այլ բանաստեղծութեան կը յա-
նրդէ Գ. Թուրմանեանի ուշադրանք. քերթութիւնն, որ
ներգաշնակ կոնտրոլով կը նուազէ թէ Սընակ երբ կը
տեսնէ, որ իւր Նալբէ քորը պիտի խնայ վաւարտ
բոստակաց ձեռքն՝ զայն կը փախցընէ:

«Ու Նալբէ կը լեղապատաս
«Վազ է տալիս, փախչում, փախչում...
«Բայց նարամի մօտ է արդեն,
«Փրեշուս է ձին, զէնքը շաշուս... »:

Երբ Նալբէ կը տեսնէ որ ալ հար չի կայ, պիտի
խնայ նախաճաց ձեռքն, կը փախայ թուռն զատնալ
և Ատուած որբուկին ձայնը կը լսէ:

«Իսկոյն դառաւ նա թեւաւոր,
«Երկինքն էլաւ, թուն՛, պրծաւ...
«Մնաց... մնաց... մինչեւ ցայտօր
«Եղբայրդ դնաւ ինչ պարծանաւ»:

Ան օրէն սկսեալ այդ որբիկ թուռնը գիշեր ատեն
մէջտեղ կ'ընէ իւր «Սընակ» հղբայրը կը կանչէ: կը
նամարտի Միտ թուռնը որ «Սընակ» անունն կը
նուուողէ:

Մեր օրաթերթերն և Նալբէներն, մանաւանդ որոնք
գեղեցկագիտութեան նուիրուած են, անխշատակ շաւ-
ցողին Գեօթէի ծննդանն Նալբէրամեակը: «Թատրոն» ի
մէջ ալ Նիկ. Քարամանէ Նիկիով կը խօսի այդ գերման
տիեզերաշուշակ նանարի մօտին, և ի վեր կը նանէ իւր
եզական յատկութիւնը: Մինք յանձնին Գեօթէի կը
նշմարենք տաղանդաւոր թատերագիր, բանաստեղծ,
իմաստասէր, քնարէտ, և այս ամէն յատկութիւնը Ն.
Քարամանէ յաշնդած է «Թատրոն» ի սկիւնակներու
մէջ՝ պարզիւ իր ընթերցողաց: Մեր գրագիտաց նամար
ընդհանուր գանգաւ մ'է դարձած, որ տակաւին այդ
գերման մեծ բանաստեղծի գործերը լինք ծաւալած մեր
գրականութեան մէջ. ոս անկերքին ճշմարտութիւն
մ'է. ժամանակաւ եւրոպական մեծ նանարներու՝ զոնէ
իթէ ոչ ամէն՝ բայց անոնց ամենէն գեղեցիկ և նշա-
նաւոր մտաց արտագրութիւններն՝ Նալբէն թարգմա-
նելով՝ հայ ժողովրդեան ցոյց կը արուեր, թէ ինչ է
գիտութեան, իմաստասիրութեան, բանաստեղծութեան
վանքն, գեղեցիկն, օգտակարն և դասականն, յայտնի
գրական աշխատութիւնը նայ մամուլէն զգալապէս ալ-
կանելով, Գեօթէ Հայոց անձնաթիւնն, և իթէ
սկսի՛նք զայն ծանօթացընել, Գեօթէեան նեղիմակու-
թիւնը՝ ոչ սակաւ զարկ մը պիտի տան նայ բանա-
ստեղծութեան և գեղեցկագիտութեան:

Թատրոնի մէջ գեղեցկուած է նաեւ զաղգիացի մեծ
երգիծաբան Միլիեռէ «La Jalousie du Barbouillier» ի
թարգմանութիւնը. այս թատերգութեան (Vaude-
ville) մէջ ուշադրութեան արժանի են գիւնմուլ Bar-
bouillier և իմաստակ Տոքթոր: — Այս Նիւթերէն
զատ Պ. Թարխանեանի թերթն գեւ ուրիշ նետաըը-
քական գրամաներ, վէպեր և թատրոնի վերաբերեալ
տեղեկութիւններ կը տրամակալէ: Հանգստը զարգա-
րուած է իմամատիւ պատկերներով (Տ. Սիբանյշ, Ու.
Վարդուհի, Յ. Արեւիկան, Միշեյոյ նարանիք, Տ.
Վ. Միլիեռէ, Պ. Արաբեան, Գ. Պետրոսեան, Հ.
Զուդերման), կրտսարակած է նաեւ Վ. Հ. Ալիշան
վարդապետի «Պլույտն Աւարայր» հրդը եւրոպական
խաղերով, զոր ներդաշնակած է Մ. Էլիզաւեան: Պ.
Թարխանեանի այս գործն՝ որուն նմանն կը պակսի մեր
լրագրութիւնն, կը յանձնէք Եւրոպայի ազգայնոց ու-
շադրութեան. մեր ժողովուրդը որ վերջերս թատերա-
կան ներկայացմանց սկսած է կարեւորութիւն տայ,
կրնայ նաեղեւն օգտուել, և նոյնպէս օգտակար ըլլալ
անոր Պ. Կրտսարակին:

*

Տաղաւարեան Տոքթոր մեր ուսումնական նոր սե-
րունքին մէջ՝ ամենէն շատ աշխատողն է և սատարող

չայ բնական դիտութեանց մասանհրդէն: Իր աշխատութիւնց ընդանրապէս պատրաստուած են մեր ժողովրդական զասակարգին մասց

ԲԱՆԱՑՈՒՑԱԿ

կարօտ է երկար ժամանակի եւ խորազնի աշխատութեան: Բայց Պ. Տաղաւարեան իր բազմազգայ բժշկական պատշաճանց մէջ՝ կարող չէ դառնել նշխարութեան մը նամար այդ կարեւոր պայմանները, որով լսփոփանց պատշաճ մը պիտի ըլլար իմէ անթերի դրօք մը սպասել: Ուսումնական բառերու կազմութեան մէջ անհնէն դեռուարինք բժշկութեան վերաբերեալքն են. ե վերջերս Պ. Տաղաւարեան այդ դիտութեան վերաբերեալ Գաղղիացի բառերի մի փոքրիկ տետրակի մէջ ամփոփած՝ կը հրատարակէ ի գիրութիւն թարգմանիչ դիտականաց: Այդ տետրակին մէջ՝ ոչ սակաւ նորակերտ բառեր կը դառնան: Acné կը կոչէ « յաղկեղալար » ուսումնական բաց մէջ այդ դաղղ. բառն կոչուած է « Պալար », բայց վասն զի Պալար բառը դաղղ ուրիշ դանազան բառերու (Tumeur, Cloche, Ampoule, Butture, Bouton, Ecthème, Phlyctène, Tubercule) սեփականուած է: Կերեւի թէ անհոյժ որոշելու նամար, այն նոր բառը կազմած է: Գր. Acné, բառն, է յն. ἀκμή — ծաղկում, որով Պ. Տաղաւարեան դաղղ. բառին թարգմանութեան պար պալար բառն շարքովով կերտեր է « յաղկեղալար » բառով Adénite կոչած է « իտլլատալ » նոյն բառը շատ տարիներ առաջ կոչուած է « Գեղձառալ » (Adénite ծագած է լատ. Adenites յն. ἀδέν — գեղձ, որպէս բառն վրան զարդուած): Պ. Տաղաւարեան « գեղձ » եւ « իտլլ » նմանիշ նամարելով, լատ. նամարած է փոխանակ « Գեղձառալ »-ի « իտլլատալ » կոչել: Adénom (յն. ἀδέν — գեղձ, ome — այտուտ) բառը « իտլլատալ » կոչուած է, որ ըստ Վ. Ն. Գալուստի՝ կոչի « Գեղձառալ »: Adénopathie (յն. ἀδέν — գեղձ, πάθος — էրանդութիւն) « իտլլատալութիւն » կոչուած է իր բառը Վ. Ն. Գալուստի իւր բառարանին մէջ « Գեղձացաւութիւն » կ'անուանէ: Բայց փոխանակ այս երկու նմանիշներու՝ լատաղայն չէ կոչել « իտլլատալ » (ըստ կանոնի « թոցախա, Տարախա » եւ այլ բառերու): Ի քայ թողով « ութիւն » աւելորդ անանցի՝ որ մեր ուսումնական բառերը իր ճապարէ: Այս երեք բառերն « իտլլատալ, իտլլատալութիւն, իտլլատալ », ըստ քերականական կանոնի՝ պէտք են կոչել « իտլլատալ, իտլլատալութիւն, իտլլատալ »: Մեր նման կարծեաց այդ երեք բառերն փոխանակ « իտլլ »-ի « գեղձ » արմատական բառով եթէ բարդութիւն աւելի էրչէ ե ներդաշնակ կ'ըլլան: Anémie բառին սեփականութիւն « Սաղաւարեանութիւն » այս բառն կազմութիւնը՝ տաղալարելով Պ. Տաղաւարեան իրեն կը վերադրէ, որ շատ տարիներ առաջ նմարած է ի նորաբն ընդհանրապէս: Բայց անշուշտ այդ տաղալարին տաղալարութեան սխալ մ'է. Anémie բառն՝ ծագած է յն. α — ան անսերկէն եւ αἷμα — արիւն բառով. որով ուրանք բառս կոչուած են « Անարիւնութիւն, Անարիւն » (սկզբն), նոյնպէս նաեւ կոչուած է « Արեան պակասութիւն »: Ս. Տաղաւարեան Angine de poitrine բառն՝ կը թարգմանէ

« Կրծածղակ » նոյն բառն Ն. Գալուստի թարգմանած է « Մղձուկ կրծոց » եւ Պ. Տաղաւարեան այդ երկու բառերն միացուցած: Պ. Տաղաւարեան շատ լատ. բառ կ'ըլլար՝ եթէ իր բառացեղակի բառերու ստուգաբանութեան (գոր յիշեալ բառերուը իրերու օրինակ ըրից) կատարէր: Այս կերպով, իր բառերն ինքնաշխատ կամ քանիք ինչ կարծուի, եւ աւելի նշխարութեան կ'ըլլան: Նոյնան: Յօդաւոր Ankylose, Յօդաւոր Arthritis, Միփկատալ Balanite, Սրտախա Cardiopathie, Վերականգն. Eschare, Վերականգն. Fièvre traumatique, Մատուցի Fongus, Մարգալար Lithiase biliaire, Պղնձախա Maladie d'Addison, Թիփկատալ Myringite, Ջղալարութիւն Neurasthénie, Ջղալար Névrome, Պղակալ Papilloma, Դիւրալ Pseudartrose, Ֆրանկախ Syphilis. Այս բառերն խառնուցակի մէջ դասուած 200-ի մօտ նորակերտ բառերն իրր ամենէն յաշտիցին կրնան ընդունուի: Տ. Տաղաւարեան ընդհանրապէս բառերու կը թարգմանէ եւ ոչ թէ եւ տառադարձ: Այդ կը միտցի մ'է նայ ընտրի բառեր կազմելու: Բայց շատ բառեր թարգմանելով երբեք անշուշտ բառերու ծնունդը կը տրուի, այդ պարագաներու մէջ լատաղայն է բառերը տառադարձել. վասն զի նախինքն ոչ թէ միայն թարգմանելով, այլ տառադարձելով եւս յայտարարած են օտար բառեր: Մեր նման կարծեաց Տ. Տաղաւարեան նայ դրականութեան աւելի մեծ է օգտակար ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլար, եթէ փոխան այս մի քանի դիտական նոր բառերու նաեւ քանդիցի, տար այն ախտաբանաց եւ զեղորդից մեկնութիւնն եւ ամէն էրանդութեանց աստիճան: Այսպիսի դրօք մը Տ. Տաղաւարեան շատ ձեռնաստ է յաշտուութեան կատարելու, քան թէ նոր բառեր կերտելու, որ շատ դժուարին է եւ քաշ նշխարանութեան կարօտ:

*

Ամսներէ ի վեր շարքդարանակ Պ. Լ. Եղիազարեան կ'աշխատէր հրատարակելու մեր ժողովրդական երգերու նաւաթանուէն երգական խալ

CHANTS ARMÉNIENS

Լ. Եղիազարեանի այս առաջին հրատարակութիւնը զանաւորի կը դառնան: Ամբողջ ցրտից բաղկացած է 45 էջերէ: Հրատարակէր նամատա գրութեանը այս երգարանը ներկած է իր մեկնեանին Ս. Մատուցեանի: Հնազանդ եւ արեւելաշէտ Ռիւր Օպերի իր գրութեանը մանրամասն յայտնած է երգարանաց Պ. Եղիազարեան. երկու հեղանակաց արժանիքն. եւ հրատարակիչն Պ. Եղիազարեան յատարարելով՝ ոչ ցուցած է իր հրատարակած երգերն՝ ոչքան օգտակար են Հայր Երուսաղէմի ծանոթացընելու: Պ. Հրատարակչին մենց այս փոքր դիտարկութիւնը միայն պիտի ընենք, որ շատ լատ. կը լինէր, եթէ յայտնէր նաեւ (եթէ կարելի էր) այդ նայ հղանակաց նշխարակներն. առաջ ժողովրդական երգերու կարծեանք ըլնած մեղեդիներն են, բայց քանի որ անոնց բանաստեղծութիւններն գրուած են մեր ժամանակակից բանաստեղծներէն, անտարակալ մեկնոյն

ժամանակներն այդ եղանակները ծնունդ առած են, կամ մի նայ «աշուղ» և կամ արեւելեան օտար ազգաց եղանակաց վրայ յարմարեալած երգեր են: Այս առաւին պարսկէ կը պարունակէ հոթը երգեր. Ա. «Արաքսի արտասուք», ներդաշնակած է Ալեոսան տ'ինտի. Բ. «Հերիք որդեակը», ձայնադրած է Լ. Եղիազարեան և ներդաշնակած ժորժ Մարտի. Գ. «Կիրեկէն», ձայնադրած է Լ. Եղիազարեան և ներդաշնակած է. Ռեյէր. Դ. «Հայրիկ», ձայնադրած է Լ. Էղիազարեան և ներդաշնակած ժ. Պորտ. Ս. «Զեմ գլխի», ձայնադրած և ներդաշնակած է Լ. Ա. Պուրզու-Տրեկուարէյ. Զ. «Բոյզ բարձր», ձայնադրած է Լ. Եղիազարեան և ներդաշնակած ժ. Բ. Ալէշէրէն. Է. «Սուրօցի երգ», ձայնադրած և ներդաշնակած է Գ. Կազաշէնկո: Այս ամեն ժողովրդական երգոց դազը, և խառ. Թարգմանութիւններն ալ կը գտնուին նայերենին խմբոցն: Գազգ. շատերն Թարգմանած է Բիւր (Սլոյի), իսկ խառնրենի ամենն ալ Ծ. Պոնադիքս: Երգարանին ծածրը զարդարուած է նայական ճաշարով՝ ճարտար, գեղանի և գեղարուեստ նկարով մը, որ նմանապէս նայու մը, Ս. Պէլլերենսին զիւտան է. Պ. զծագիլը իր պղ պատրաստած չընամակին մէջտեղը գետեղած է Անայ ա. Երես Ս. Գրիգոր լուսաւորիչ եկեղեցւոյ գեղեցիկ, քանդակ կամարածն. զուրը, որուն տակ նստած է նայ լովի մը որ սրինգով դառները կ'արածէ: Միով բանի թէ պատկերն և թէ անոր չընամակն որքան նայական էր, այնքան ալ յարմար կը դառնէր մեր ալ մտ. ղովովական երգոց այդ երգարանին, որ Պ. Եղիազարեանի շնորհիւ՝ նոր փառք մ'է մեր արդի մամուլն:

Հ. Ս. ԵՐԵՄ.

ՀԱՆՈՒՅՍ ՀԱՆՈՒՅՍՈՅ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ. — Որբերը մտածելը՝ այդ՝ այլ եւս նուիրական դարձած է. որբերը և անոնց տխուր վիճակը՝ քար կուրձքերէն միայն չեն բխեցընիր արցունքներ, Լինարայի կիւնը արեւոյ նայ չնայեալ իրեն կը ձգէ մեր ուշադրութիւնը՝ հրատարակած որբախօս գրութեամբն. անոր ընթերցումը մենք մեր որբասը հասարակութեան կը յանձնենք, նա շատ լաւ զաղափար մը պիտի տայ մեր սըլգաւոր Հայկական երու գիւղացական, վսեմ և առաքինի գործոց, և մեզ ցոյց պիտի տայ անոնց ամենին տխուր ու սրտամոխիկ նիւթական կացութիւնն: Մտածելը որբերուն վրայ,

ուշադրութեան առնունք անոնց ապագան, վսեմ զի անոնք են յաջորդ ազգութիւնը. չէ՛, չի՞ողունք զանոնք լքեալ, չի՞ողունք որ անոնք ազգութեան արմատէն հեռանան և օտար երկրի մէջ կորսուին անհետանալուն ընդ միշտ: Ուշադրութեան կարօտ են որբերու մասին այն նամակներն՝ որոնք հրատարակուած են Նոր կեանքի մէջ, որոց մի քանին համառոտութեամբ կ'արձանագրենք.

«Պատկի մանչ մը, որ ուրախ ու հանգիստ էր որբանոցին (Խարբըրդի) մէջ, չկրցաւ մնալ այստեղ, որովհետեւ կը զգար թէ պարտաւոր էր իր պառաւ մեծ մայրը խնամելու. ու այդ պատկիը մէկ տարեկան էր միայն... Որբանոցին տալքը յաճախ թոյլատուութիւն խնդրեալն կերակուր լուստեալ, որպէս զի այդ կերպով խնայուած ուտելիքը թշուառներուն արուիւ: — Քաղաքին (Տիգրանակերտ) գերմանական երկսեռ որբանոցը, որ... հինգ վեց ամեւի վեր վերապէս փակուած կը մնայ, որբերը դուրս հանուեցան, ու այն ձիւն ձմրան փողոցները կը թափառին անտէր անօթի: Որբանոցին գերմանացի տնօրէնը, ալ ճարակատած, սկսած է որբանոցին գլխիքը ծախել ու կը պատրաստուի քաղաքէն հեռանալու: Փղիէն երկու պատիկ ելան Խարբըրդ եկան, կը դէն Տր. Պարբըմ ու աղաւթնէն որ գերեզք որբանոցը ընդունին: Ոչ նայր ունին մէկ մայր: Անձնութեամբ երեսուի վեր կը նային: Իրենցմէ մին կ'ըսէ. — Տարբ մը միայն իմ ընդունէ, որպէս զի կարգաւ սորվիմ և մարդ ըլլամ: Մինչեւ որ կարգաւ դէն շարքիմ, մարդ չեմ ըլլար: Այդ տարուան միջոցին կրնամ նաեւ Կոչիկ նորիկ սորվիլ. ու ան ատեն ինքզինքս կրնամ ապրեցընել»:

Այս պատմութիւններն որոնք սրտամոխիկ հեծեծանք են մեր թշուառ որբերուն, որչափ փափաքելի էր որ անոնց արձագանգները բաղիւնէին նայ կրեւորներու դրան, և հասնէին անոնց ակամայ ծանրալուր լսելեաց: Որբեկներու վայնառունը անէծքներ են՝ որ կը թափին այն նայ միխոնատեարց և հարուստներու վրայ, որոնք լսելիչօրբէն՝ անտարբեր կը մնան և չեն ուզեր լսել իրենց ազգին թշուառ ծնունդներու աղէկտուր կականները. անէծքներ են, ուղղուած այն հարուստներուն, որոնք մարդասիրութեան, և որ մեծն է՝ ազգասիրութեան առաքինութիւնը՝ իրենց պալատներէն դուրս հալածած, խնջոյքներու, հանդէսներու, զբօսանքներու համար կը վատնեն իրենց հարստութիւնը շաղկութեամբ: Բայց ասոնք անտարբեր են և նային ալ կը